№ 61 ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 2 **1890** ՇԱԲԱԹ ՅՈՒՆԻՍԻ 2 № 61

ՏԱՍՆ ԵՒ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ. Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.

ՆԵՐԿԱՅ **1890** ԹՈՒԱԿԱՆԻՆ

„ՄՇԱԿ"

ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՐԱԳԻՐ

Հրատարակվում է Թիֆլիսում, նոյն դիրքով և նոյն պրօգրամայով։ Մենք ստանում ենք սեփական ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.

«ՄՇԱԿԻ» տարեկան գինը 10 րուբլի է, վեց ամսվանը 6 րուբլի.

Գրվել «ՄՇԱԿԻՆ» կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ (Բարօնսկայա և Բազարնայա փողոցների անկիւնում, Թամամշեվի տանը).

Կայսերութեան ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար պէտք է դիմել հետևեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція газеты «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից. Tiflis, Rédaction du journal arménien «MSCHAK».

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Համլէտ-Ռոսսի. Հարուստների ուշադրութեանը. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Թիւրքիայի հայերը և իրանց դրացիները. Արտաքին լուրեր.—ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Գաւառական հերոսներ.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՄԼԵՏ—ՌՈՍՍԻ

Համլէտ, և Համլէտի դերում Ռոսսի,—ահա այն մեծ հետաքրքրութիւնը, որով ներշնչված էր մայիսի 30-ին թատրոն խռնված ահագին բազմութիւնը։ Գեղեցիկ տպաւորութիւն թողեց մեզ վրա այդ օրը հասարակութիւնը.—ամենքն էլ թատրոն էին եկել ոչ թէ միայն զուարճանալու, այլ և մտածելու, խորհելու հոգեբանական այն բարդ խնդիրների մասին, որ յարուցանում է Շէքսպիրի նշանաւոր հերոսը։ Ահա դրանով պէտք է բացատրել այն, որ ներկայ եղողներից համարեա ամենքն էլ ձեռներին մի-մի «Համլէտ» բռնած, ուշադրութեամբ հետևում էին Ռոսսիի իւրաքանչիւր քայլին և խօսքին։

«Համլէտ» խաղալը՝ «Լիր», «Մակբէտ» կամ «Լուդօվիկ» խաղալ չէ։ Դրա պատճառը նոյն իսկ Համլէտի տիպն է։ Ինչ է Համլէտ,—ահա այն հարցը, որի վճռելուց կախված է Համլէտի դերի աջող կատարելը։ Հարիւրաւոր տարիներից ի վեր Շէքսպիրի այդ մեծ ստեղծագործութեան վրա իրանց ուղեղը գրաղեցրել են տաղանդաւոր գրողներ և կրիտիկոսներ.—բայց և այնպէս այսօր էլ Համլէտի մասին այնքան կարծիք կայ, որքան և կրիտիկոսներ։ Շէքսպիր իր հերոսի մէջ ամփոփել է հոգեբանական այնքան տարբեր երևոյթներ, որ Համլէտի մէջ իւրաքանչիւր մարդ կարողանում է գտնել իր սրտին շատ մօտիկ մի գաղափար, մի զգացմունք։

Մեզանից իւրաքանչիւրը, եթէ այդպէս կարելի է ասել, ունի համլէտութեան մի կտոր։ Համլէտը ոչ թէ մի անհատ է, այլ մի ամբողջ սերունդ։

Ընդհանրապէս խօսելով, կարծէք հասարակութիւնը Ռոսսիից աւելի փառաւոր, աւելի գերբնական Համլէտի էր սպասում։ Երևելի արտիստը կարծէք բաւականութիւն չը տուեց հասարակութեան մեծամասնութեան, և այդ ոչ թէ այն պատճառով, որ նա լաւ չը խաղաց, ոչ, այլ այն պատճառով, որ հասարակութեան մեծամասնութիւնը չը հասկացաւ, կամ չուզեց հասկանալ, թէ ինչպէս է հասկանում Ռոսսի Համլէտը, և ինչ է ուզում նրանից ներկայացնել։ Ոմանք տեսած լինելով այդ դերում Սալվինիին, ոմանք Բառնային, ոմանք Պօսարտին, ոմանք Ադամեանին և ուրիշներին, կարծէք ցանկանում էին, որ Ռոսսի օրինակ առնելով նրանց խաղի լաւ կողմերը, լրացնէր նրանց պակասը։—Դա բնական ցանկութիւն էր։ Հասարակութիւնը վերջին խաղացողից կատարելագործութիւն է սպասում։ Սակայն նոյն հասարակութիւնը, ի հարկէ, խաբվեց իր յոյսերի մէջ։ Ռոսսի այնպիսի մեծ ոյժ է և այնպիսի զօրեղ տաղանդ, որ հետևել չէ կարող և չէ էլ հետևում։

Ռոսսիի խաղի մէջ կայ մեծ ի ն ք ն ո ւ ր ո յ ն ո ւ թ ի ւ ն։ Նա այնքան ոգևորվել է Համլէտից, որ իր հասկացողութեան համեմատ դեր ստեղծելու մտքով, անխնայ կերպով ոտնակոխ անելով Շէքսպիրի պիէսայի պատմական պայմանները, Դանիայի պրինցին յատուկ հանգամանքները, մինչ [illegible] ջապէս դուրս գցելով պիէսայից նշանաւոր կտորներ, աշխատում է ամեն բան յարմարեցնել Համլէտի այն տիպին, որն ինքը ձևակերպել է իր համար։

Բայց նախ բուն խաղի մասին։ Նա բեմ է դուրս գալիս միանգամայն վշտահար, կոտրված սրտով։ Թէ «որքան գարշելի, որքան կոպիտ, դատարկ և չնչին է երևում աչքումս այս աշխարհի կեանքը» մօնօլօգը, թէ «վերջապէս ես մենակ եմ», և թէ «լինել թէ չը լինել» մօնօլօգները Ռոսսի շատ գեղեցիկ է կատարում։

Օֆելիայի հետ ունեցած վերջին տեսակցութիւնը, ուր Համլէտը զգացմունքների փոթորկի մէջ է ընկնում,—տպաւորութիւն թողեց. բայց աւելի մեծ տպաւորութիւն թողեց Համլէտի իր մօր հետ ունեցած խօսակցութեան տեսարանը։ Այդ տպաւորութիւնը զօրացնելու համար Ռոսսի նոյն իսկ արհեստականութեան հասցրած նպաստաւոր հանգամանքներ է ստեղծել. Նա բեմի մի կողմում ցոյց է տալիս մօր առագաստը, ուր Թագուհին իրան երջանիկ է համարում իր նոր ամուսնու գրկում. Նա համեմատում է իր մօր կրծքից կախած Կլավդիի պատկերը, իր սպանված հօր պատկերի հետ, որ կրում է իր կրծքի վրա, վերջապէս նա բեմի կողմում երևցնել է տալիս հօր ուրուականը,—և այդ բոլորն անելով, կարողանում է ցնցել հասարակութեան ջղերը։ Թէ այն տեսարանը, ուր բեմի վրա բեմ է ներկայացվում և թէ վերջին տեսարանը, երբ նա մենամարտում է Լայարտի հետ և սպանում հօրը,—Ռոսսի մեծ շնորհով է կատարում։ Մենամարտութիւնը նա կատարում է գեղարուեստական կերպով։ Իսկ հօրեղբօրը թունաւորելուց յետոյ՝ Համլէտի մահը Ռոսսի ներկայացնում է, եթէ այսպէս կարելի է ասել, ա ր ք ա յ ա կ ա ն վեհութեամբ. մեռնելուց առաջ նա [illegible] է իր շրջապատողներին իբրև այդ գահի օրինաւոր ժառանգ, և մեռնելով՝ կարծէք ուզում է ա-

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍՆԵՐ

II.

Բարեհոգին

Խօջա-Թումանենց Գէորգի մասին վատ խօսող չը կար։

Սիրում էին ամենքը։ Մարդ չը կար, որ չը հասկանար թէ Գէորգը պատուի արժանի է, թէ նա հասարակ մարդկանցից չէ։ Մարդու մասին վատ չեն խօսում, երբ նա կամ այնքան զօրեղ է, որ ամեն մարդու լեզուի վրա քար է դնում, լռեցնում, կամ թէ անպայման լաւ մարդ է։ Անպայման լաւ մարդը աշխարհիս վրա շատ հազուագիւտ է. մեր գաւառական խուլ անկիւնը նախանձաւորութեան այն ընտրեալ տեղը չէր, ուր այդպիսի մի մարդ ծնվէր և չունչ քաշէր։ Գէորգը զօրեղ մարդ էլ չէր, լեզուի վրա քար դնել չը գիտէր, այլ ընդհակառակն, լեզուներ էր խօսեցնում։ Բայց և այդպէս նրա մասին վատ խօսող չը կար։ Ասենք թէ գաւառական խուլ անկիւնի երջանիկ ապգաբնակութիւնը նրանում խելք էր տեսնում։ Բայց այս էլ, որքան գիտենք և հաւատում ենք, բաւական չէր նրան այդ դիրքում պահելու համար։ Խելք… Ինչ մեծ բան է. ինչ պակաս խելքեր կան և ով է այն «մարդավարի» մարդը, որ առանց խելքի մի կտոր հաց աշխատէ։ Եթէ խելք ասէք, գաւառական անկիւններում հարիւրաւոր խելքեր կային, սակայն ով էր նրանց բանի տեղ դնում, ով էր ասում թէ նրանք կան այս աշխարհում. Ինչ պակաս խելօքն էր, օրինակ, քարտաշ Արզումանը, որ գրագ էր գալիս, թէ ինքը մեծ, ահագին ժայռոտ կտորի վրա մի ահագին կամուրջ կը շինէ շատ հեշտ կերպով և դրանով այս, այս և այս օգուտները կը տայ իր ծննդավայրին։ Խելօք չէր միթէ ժամհար Մինասը, որ վիճում էր Արզումանի հետ, ասում էր թէ կամուրջը պէտք չէ, այլ պէտք է այդ ահագին ձորը մի մեծ պատով կտրել ու չը թողնել, որ ձորի գետակը առաջ գնայ, գետակը պէտք է պահել, որ ջրերը հաւաքվեն, մի տարում լցնեն ամբողջ ձորը, ծով դառնան և ծովի վրա նաւեր մանգան ճիշդ այնպէս, ինչպէս ինքը Բագու էր տեսել։ Առանց նաւերի,—ասում, վիճում, կռւում և վճռում էր նա,—երկիրը երկիր չի դառնայ, չի հարստանայ։ Այո, խելքեր կային։ Իսկ Խօջա-Թումանենց Գէորգը այդքան մեծ բաներ էլ չէր վճռում։ Բայց և այդպէս, հարիւր ժամհար և հազար քարտաշ նրա առաջ ոչինչ էին։

Այդ հանելուկը կը պարզվի, եթէ ծանօթանանք Գէորգի հետ։ Իսկ նրա հետ ծանօթանալուց հեշտ բան չը կայ։

Նա հարուստ մարդ էր. մի քանի տասնեակ հազարների տէր էր և ապրում էր իր համար հանգիստ, անվրդով։ Իր փողը նա ոչ առևտրի մէջ էր մտցնում, որովհետև վնասվելուց սաստիկ վախում էր, ոչ էլ տոկոսով ուրիշին էր տալիս, դարձեալ վախելով թէ փող առնողը կուտէ։ Ամենից ապահով տեղը բանկն էր. Նրա ամբողջ գումարը արժէթղթերից էր կազմված։ Եւ թէև ինքը ունէր մի լաւ և ամուր տուն և այդ տան մէջ ինքը խնամքով փակվում էր երեկոյեան մութն ընկնելուն պէս և այնուհետև եթէ իր հայրն էլ գերեզմանից դուրս գար, դուռը ծեծէր, նա չէր բանայ, բայց էլի չէր հաւատում իր տանն ու իր ընտանիքին, գողանալուց վախելով, գումարը բանկն էր դնում, առանց իր գլուխը ցաւեցնելու, կամաց կամաց տոկոսներ էր ստանում և հանգարտ ուտում։

Ոչ ոքի հետ հաշիւ չունէր. դեռ չէին տեսել որ նա մէկի օձիքից բռնէ թէ փողս տուր, և ոչ մէկն էլ նրանից փող պահանջած չը կար։ Այդպէս անկախ, անհոգ և հանգիստ լինելով, Գէորգի բանըն ու գործն էր բանկին յանձնած գումարի հաշիւը։ Միշտ համրում էր, հաշւում, տակն ու վրա էր անում, փոփոխում էր արժէթղթերը, տեսակ տեսակ տետրակների ու թղթի կտորների վրա գրում էր, թղթերի համարները կարգին դնում, ջնջում, նորից գրում և արտագրում։ Այդ զբաղմունքը երկու օգուտ ունէր նրա համար։ Մէկ օգուտն այն էր, որ նա այդպէս անելով աւելի լաւ էր սովորում բանկի կանոնադրութիւնը, ինքն իրան հարցեր էր առաջարկում մութ և անհասկանալի կէտերը պարզելու համար, առանց ուրիշի օգնութեան, իր սենեակում նստած մենակ, մի ձեռքով գլուխը շոյելով վճռում էր այդ հարցերը, զանազան տեսակ բացատրութիւններ էր տալիս և հրճվում էր իր մտքի կարողութեան վրա։ Այդ պակաս բաւականութիւն չէր անգործ, հանգիստ ապրող մարդու համար։ Երկրորդ օգուտը աւելի մեծ նշանակութիւն ունէր նրա համար։ Բանկը տալիս էր համեմատաբար չնչին տոկոս. այդ օրէնք էր, ուրիշ կերպ չէր կարող լինել։ Բայց կար և աշխարհի կարգ։ Այդ կարգն այն էր, որ ուրիշ մահկանացուներ, ունենալով աւելի փոքր դրամագլուխ, շատ անգամ հարիւրներից կազմած գումար և սակայն շատ տոկոս էին ստանում, քան ինքը, Գէորգը։ Հարց էր. պէտք էր բաւականանալ բանկի տուածով թէ ոչ։ Պէտք էր բաւականանալ, նա դրա դէմ ոչինչ չունէր, բայց միթէ գումարը անշարժ ու անփոփոխ պիտի մնար։ Աշխարհի կարգն էր, որ ամեն ինչ պիտի մեծանայ. ամեն մի արարած մեծանալուն է ձգտում, մինչև անգամ գաւառական դատարանի քսան գրագիրն էլ, որ ամիսը 3 րուբլի է ստանում, մեծանալու միտք ունի։ Գէորգը այդ բոլորը տեսնելով այն եզրակացութեանն էր գալիս, որ պիտի մեծացնէ դրամագլուխը։ Եւ մեծացնում էր, նա գտել էր այդ հնարը. մեծացնում էր իր սիրած եղանակով, այսինքն հանգիստ, ոչ ոքին չը կպչելով, ոչ ոքին չանհանգստացնելով։ Եւ ճշմարիտ, ամեն ինչ, որ նա մեծացնելու համար իր սեփական միտն էր ուտում, իրան էր զրկում։

Ուտում էր իր միսը, ուրիշին չէր վնասում։ Նոյն իսկ իր եղբօր տանը հիւր չէր գնում, որ եղբայրն էլ իր տանը հիւր չը գնայ, ուրիշն էլ դրանից լաւ խրատ վերցնէ, իրանից պահանջներ չանէ, չը յանդիմանէ և այլ այսպիսի դատարկ բաներով գլուխ չը ցաւեցնէ թէ ինչու է այդպէս մոռացել, ուրացել բարեկամութիւնը։ Էժան ապրելը—այդ էր նրա հոգին ու միտքը և դարձեալ հանգիստ էր նրա խիղճը. նա հօ ծրի չէ ուզում ապրել. ոչ, փողով է ապրում և ով ինչ կասէ և թէ նա ուզում է էժան ձեռք բերել ամեն ինչ։ Եւ էժան ապրելը նրան այնպէս լաւ էր աջողվում, որ բոլորի նախանձն էր գրգռում։ Բայց այդ աջողութիւնը միայն Գէորգի իմաստութեան պտուղն էր։ Նա երբէք ծախողի աչքին չէր երևում այն ժամանակ, երբ մթերքը առնողներ շատ կան. Նա գիտէր որ այդ ժամանակ ծախողը իր «ոտը բարձր է պահում», ուզում է որ շատ աշխատէ։ Եւ այդ պատճառով նա մօտենում էր ծախողին, երբ տեսնում էր, որ այլ ևս ուզող չը կայ և ծախողը առնողի է նայում իր վաճառքը վերջացնելու համար։ Եթէ հարկաւոր լինէր, նա մի ամբողջ ժամ կը խօսէր ծախողի հետ, հինգ անգամ կը հեռանար և հինգ անգամ էլի յետ կը դառնար, ամբողջ օրը աչք կը դնէր իր ուզած ապրանքի վրա, մի խօսքով, ամեն հնար գործ կը դնէր իր ուզած գնով առնելու համար. այդ բոլոր գործողութիւնները նա կատարում էր յոյս դնելով, որ ծախողը կամ կամաչէ իրանից, կամ կը զզվի, կամ գլուխը ցաւելուց կը համաձայնվի։ Իսկ այնպիսի դէպքերում, երբ այդ հնարքներից ոչ մէկը բան չէր տեսնում, նա բուդը բռնում էր և աղաչում… Այդպէս շատ էին նրան տեսել և նա ինքն էլ խոստովանում էր թէ այդպէս է, իր կոպէկի համար այդքան չարչարվում է….

Ուտելեղէնի հարցը այդպէս աջողութեամբ իր օգտին վճռելուց յետոյ, նրա համար ոչինչ էր մնում ծանր հարցը—հագուստի հարցը։ Այդ կողմից նա բոլորովին անհոգ էր։ Հագուստը հօ մարդուց չէ

սել. «ուրախ եմ, որ ազատվեցայ տանջանքներից, երջանիկ եմ, որ վրէժխնդիր եղայ....»

Հասարակութիւնը բուռն ծափահարութիւններով վարձատրեց Ռօսսիի մշակված խաղը: Պէտք է ասել և այն, որ տաղանդաւոր ողբերգուի Համլէտին մի փոքր վնասում են և նրա արտաքին հանգամանքները: Ռօսսի բաւական հասակ ունի—նա 62 տարեկան է արդէն. Նրա կազմուածքը չատ հաստ է, երեսը չափից դուրս չաղ,—այնպէս որ այդ բոլորը խանգարում են նրան ներկայացնելու Դանիայի մելամաղձոտ և ջահել արքայէին նըրբութեամբ... Այդ հանգամանքները՝ ի հարկէ, խանգարում են Ռօսսիին խաղալ Համլէտը այնպիսի աջողութեամբ, ինչպիսի աջողութեամբ նա խաղում է «Լիրը», «Լուդովիկոսը» և այլն. Համլէտի դերում Ռօսսի աւելի արուեստ է ցոյց տալիս, և կարծէք չէ կարողանում դերի մէջ այնքան խորասուզվել, որքան նա խորասուզված է երեւում, դիցուք «Լիրի» դերի մէջ: Համլէտի տեսարաններից մի քանիսի գեղարուեստականութիւնը նա հասցնում է արուեստականութեան և այդ աչքի է ընկնում, մանաւանդ այն տեղերում, երբ Ռօսսի աշխատում է ազդել իր ձայնով, երգեցողութեան հասցրած խօսակցութեան ձեւերով, որ իտալական լեզուին անծանօթ մեր հասարակութեանը չատ արուեստական կարող է երեւալ և թըվում էլ է....

—

Ասենք էլի մի քանի խօսք ընդհանրապէս. կըրկնում ենք, Ռօսսիի Համլէտը, վերցրած այնպէս, ինչպէս ձեւակերպում է նրան ինքը տաղանդաւոր ողբերգուն, չատ լաւ է անցնում, մտածված, և խելացի է: Շատ տեսարաններ նա կատարում է գեղարուեստօրէն:

Բայց արդեօք դա այն կէտ առ կէտ Շէքսպիրի Համլէտն է—ահա հարցը: Ռօսսիի Համլէտը աւելի զօրեղ տիպ է, նա չատ անգամ իրան հաչիւ է տալիս իր անելիքների համար. Շէքսպիրի Համլէտը աւելի թոյլ է. նա չատ անգամ չէ ուզում, նոյն իսկ վախենում է հաչիւ տալ իր անելիքների մասին. նա մինչև անգամ վախենում է մտածել վաղվայ մասին: Կամենալով գուցէ Համլէտին ներկայացնել իբր աւելի զօրեղ բնաւորութիւն, Ռօսսի դուրս է գցում Կլավդիի «Աղօթքի տեսա- [illegible] պանել, բայց մի և նոյն ժամանակ Ռօսսիի այդ Համլէտը տխրում է, երբ իմանում է, որ յիրաւի Կլավդին է սպանել իր հօրը: Բացի դրանից Ռօսսիի Համլէտը, որ նախորդ տեսարաններում ցոյց [illegible]

*

ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆԸ

[illegible] նազիստներից ու ռէալիստներից չատերի համար, որոնք բախտ չեն ունեցել հարուստ ծնողների որդի լինելու, պէտք է վճռվի կեանքի ամենակարեւոր հարցերից մէկը—«լինել թէ չլինել» բարձրագոյն ուսումնարանի ուսանող: Երկար տարիներ փայփայել է նա այդ միտքը, քանի քանի անգամ նա ուղեցել է դէն չպրտել լատիներէն քերականութիւնը, բայց երեւակայութեան մէջ նկարվել է ապագայ ուսանողական կեանքը մի մտաւոր-բարոյական խնդիրներով, գիտութեան տաճարը, գաղափարներ....և ապագայ ուսանողը կըրկնապատկված եռանդով սկսել է անգիր անել մեռած լեզուների չոր ու ցամաք կանոնները: Բայց ահա հասել է վճռական րոպէն և պատանու առաջ կանգնած է երեւակայական ցնորքի փոխանակ՝ սառը, անողոք իրականութիւնը,—նա պէտք է հրաժարվի «աւետեաց աշխարհից», որովհետև չքաւոր է. ինչ հոգ որ նա սէր ունի դէպի գիտութիւնը, որ նա կամք ունի աշխատելու, որ նա ընդունակ է, ինչ հոգ որ նա ոգեւորված է հասարակական վսեմ իդէալներով,—նա փող չունի, նրա առաջ փակ են «գիտութեան տաճարի» դռները:

Ամեն տարի Էջմիածնի ճեմարանը և Ներսիսեան դպրոցը աւարտում են ի միջի այլոց երկու—երեք առաջադէմ աշակերտներ, որոնց հարուստ ընդունակութիւնները մնում են համարեա անօգուտ հասարակութեան համար, որովհետև ոչ ոք նրանց միջոց չէ տալիս կատարելագործվելու մի որ և է մասնագիտութեան մէջ: Արքունական դպրոցներում, ճիշդ է, թոշակներ կան առաջադէմ աշակերտների համար, բայց թոշակ մէկ երկու հատ կայ ամեն դպրոցում, իսկ օգնութեան չատերն են կարօտ. բացի դրանից չէ որ այդ թոշակները կարող են ստանալ և ապահովված աշակերտները, իսկ չքաւորները, որոնք այս կամ այն պատճառով ամեն առարկաներից կլոր թւանշաններ չունեն, զրկվում են թոշակ ստանալու իրաւունքից: Իսկ փաստերով հաստատված բան է որ չատ անգամ միջնակարգ դպրոցների առաջին աշակերտները բարձրագոյն ուսումնարաններում իրանց անընդունակ են ցոյց տալիս լուրջ գիտութեամբ պարապելու և ընդհակառակը՝ այն ուսանողները, որոնք միջնակարգ դպրոցում կաղելիս են եղել չատ առարկաներում, համալսարանի և ամբողջ ազգի պարծանք են դառնում. օրինակ յայտնի է, որ Դարվին դպրոցում անընդունակ աշակերտ է համարվելիս եղել:

Հասարակութիւնը միչտ մեծ պահանջներով է մեղադրում ուսանողներին և իրաւունք ունի այդպէս վարվելու, բայց նա չը պէտք է մոռանայ, որ ինքն էլ պարտականութիւններ ունի դէպի պատանի աշակերտը, որը կեանքում առաջին անգամ նրան դիմելով անսիրտ անտարբերութեան չը հանդիպի. թող պատանեկական զգայուն, թարմ ուղեղում չը տպաւորվի այն միտքը թէ «մարդս մարդու համար գայլ է» (homo homini lupus): Շատ դէպքերում անսիրտ վարմունք ոչ միայն զրկում է մարդուս անձնական բախտաւորութիւնից, այլ և անբարոյականացնում է՝ մեռցնելով նրա մէջ մարդկային քնքոյշ զգացմունքները: Շատ քիչ բարի գործ կարելի է անել փողով, որ կարողանայ հաւասարվել ուսումը չարունակել ցանկացող ազնիւ և ընդունակ երիտասարդին օգնելուն: Փողով առ հասարակ ազատում են մարդկանց նրանց անձնական ցաւերից, այդպիսի բարեգործութեան ազդեցութիւնը սահմանափակվում է սակաւաթիւ անձնաւորութիւններով ու կարճատեւ ժամանակով: Իսկ չքաւոր ուսանողին օգնել բացի այդ ազդեցութիւնից, չատ անգամ ունենում է չատ ուրիչ հետեւանքներ: Բաւական է մարդ հաւատացած լինի, թէ այդ ուսանողների կէսը ապագայում հասարակութեան օգտակար անդամներ կը լինեն, հազարից մէկը Ս. Նազարեանի կամ Մ. Նալբանդեանի նման գործիչ կը դառնան, որ առանց տատանվելու ուսանողին օգնել գերադասէ ուրիչ մասնաւոր բարեգործութիւններից:

Իմ կարծիքով աւելի լաւ կը լինի, որ ուսանողներին նիւթապէս օգնողները պարտքի ձեւով տան նրանց փող, անորոշ ժամանակով: Այդպիսի օգնութիւնը չի վիրաւորի ուսանողի ինքնասիրութիւնը, նա չի նայի իւր բարերարի վրա իբրև իրան ողորմութիւն տուողի վրա: Այդ մի կողմից այն օգուտն ունի, որ ուսանողը իրան բարոյապէս բոլորովին անկախ, ինքնագլուխ կը զգայ, իսկ միւս կողմից՝ նրա և իր բարերարի մէջ եղած բարոյական կապը ազատ կը լինի անբարոյական խառնուրդից. այն զգացմունքից, որ զգում է մուրացկանը ողորմութիւն ստանալիս և հարուստը ողորմութիւն տալիս, անկասկած անմարդավայել զգացմունքներ են:

Օգնել կարելի է ի հարկէ ամբողջ ուսանողութեան ընթացքում, բայց փոքր նշանակութիւն չունի և սկզբում, միջնակարգ դպրոց աւարտելիս օգնելը: Շատ տեղ (օրինակ՝ Մօսկվա, Պետերբուրգ), ուսանող ընկերները հնարաւորութիւն ունեն օգնելու չքաւոր ուսանողին, վերջապէս նա կարող է դաս գտնել, բայց դրա համար պէտք է դեռ հասնել համալսարանական քաղաքը, մի քանի ամիս ապրելու միջոց ունենալ: Ահա այդ դէպքում երկու—երեք հարիւր րուբլին կարող է փրկել ուսումնածարաւ երիտասարդին բարձրագոյն ուսումից յաւիտեանս զրկվելու վտանգից:

կպչում, միս ու արիւն չէ դառնում. նա էլ հօ քաղցածութիւն չէ, որ փոր ցաւեցնէ, ուշը տանէ, աչքերի լոյսը նուազացնէ: Ասում են լաւ կամ վատ, նոր կամ հին հագուստ: Շատ դատարկ բաներ են ասում: Ո՞վ է տեսել, որ հազար րուբլիանոց հագուստը մարդու վրա մազի չափ իւղ աւելացնէ, կամ թէ ո՞վ է տեսել, որ հին, մաշված հագուստը մարդուն սպանէ: Երբ որ այդպէս է, էլ ինչ մտածես, էլ ինչ քեզ ծախսես, հագուստի տաս: Այնպէս պահիր հագուստդ, որ մերկութիւնդ ծածկվի, մարդկանց մէջ առանց ամաչելու ման գաս և դա բաւական է: Այդ բոլորը Գէորգը իր վրա ցոյց էր տալիս: Նա ունէր մի զոյգ «չըմուշկ», որ վեցերորդ տարին էր նրա ոտների տակ քարշ գալիս, և կարկատանների օգնութեամբ դեռ երկու տարվայ կեանք էլ պիտի ունենար: Ունէր մի հատ դեղնած չուխա, որի օձիքի վրա հաստ չերտ կապած կեղտը երբէք չէր քերվում, որպէս զի կտորը չը մաշվի. արխալուղն էլ նոյնպէս դեղնած էր, իսկ գլխին դրած փափախը, որ սկզբում մեծ ու երկար է եղել, տարիների մի պատկառելի թիւ ունէր և չատ անգամ էր կերպարանափոխվել. այդ փափախը վերևի կողմից էր մաշվում, քրքրվում և նա աստիճանաբար կտրել էր տալիս, կարկատում, նորոգում, այնպէս որ այժմ չատ կարճացել էր և նա ինքն էլ տեսնում էր, որ այլ ևս կտրելու տեղ չէ մնացել, ուստի խընամքով էր պահում. երբ թափված մազերի տեղ սպիտակ կաչին էր երեւում, նա իսկոյն թանաքով սեւացնում էր այդ տեղը, և բացի դրանից, իմացած լինելով, որ փափախը ուրիչ մի բանից չի մաշվի, եթէ ոչ ձեռքով չուտ-չուտ բռնելուց, նա տուն մտնելուց յետոյ մօտենում էր սեղանին, գլուխը քիչ կախ գցում և այնպէս թեթև թափահարում էր գլուխը, որ փափախը կամաց ընկնում էր սեղանի վրա, իսկ դնելիս նա երկու մատի ծայրով բռնում էր մէջտեղից, բարձրացնում, գլխին դնում:

Չը կարծէք թէ Գէորգը ուրեմն մի հասարակ ժլատ էր: Ո՛չ: Նա բոլորովին չէր ուրանում, որ լաւ փող ունի, հրապարակի մէջ էր փողի քանակութիւնը յայտնում. չէր ծածկում, որ ինքն այդպէս է ապրում, այդ կարծիքն ունի հագուստի և ուտելեղէնի մասին: Ընդհակառակն, նա պարծենում էր իր արածով, պարծենում էր, որ այդպէս լինելով նա իր գրպանին է օգուտ տալիս, մի և նոյն ժամանակ այդքան բազմաթիւ մարդկանց օրինակ է դառնում և իր կեանքով, իր իմացածով սովորեցնում է նրանց լաւ և անփորձ ապրելու կարգը: Բոլոր մարդկանց օգուտը—ահա այն մեծ նըպատակը, որ Գէորգին հանգստութիւն չէր տալիս: Նա անդադար խօսում էր, քարոզում. նրա խօսքը քաղցր էր, համոզիչ և ախորժելի: Երկար տարիների ընթացքում նրա քարոզածը, նրա լեզուի ամբողջ արտադրութիւնը յօգուտ հասարակութեան՝ մի տեղ հաւաքելու համար հատորներ են հարկաւոր: Չը կար մէկը, որ կեանքի ընթացքում նրանից մի բան լսած չը լինէր և իմացած չը լինէր, որ այդ բանը խիստ լաւ բան է, իր օգտի համար այնքան լաւ է, որ չես կարող չօրհնել նրան:

Ահա մի կտոր նրա քարոզներից:

«Ի՞նչ է, ինչ էք լսել, ինչ էք աշխատում, որ ձեր տները որքան կարելի է չուտ քանդէք, վերջացնէք: Խեղճե՛ր, այդ չայլութիւնը բոլորիդ վերջին կտոր հացին կարօտ կը թողնի: Աչքներդ բացէք, լաւ տեսէք: Հիմա ո՞վ չէ կատաղել, ո՞վ չէ մեր միսն ուտում: Մանրունք վաճառողը կատաղել է, կանանցի ծախողը կատաղել է, կաթ ու մածուն ծախողը կատաղել է: Ամենքը մեզ հարկաւոր են, ամենքը ուզում են, որ մեր կաչին քերթեն. տեսէք քանիսն են և հաչւեցէք՝ քանի կաչի պիտի ունենանք մեզ վրա, որ դիմանանք դրանց: Պատճառն ինչ է:—Պատճառն այն է, որ աղքատ արհեստաւորը ինձանից լաւ է ապրում: Ինչ որ հրապարակ է գալիս, բոլորն առնում են, ոչինչ չէ մնում որ գոնէ էժանանայ: Եւ ինչպէս են թափվում, միմեանց ձեռքից խլում.... Տնաչէ՛ն, սպասիր, ինչ ես քեզ կրակ գցում. դա հօ որ այդ ապրանքը բերել է, մէկ էլ յետ չը պիտի տանէ. պիտի ծախէ, չէ: Է՛, ես էլ չեմ առնի, չեմ մօտենայ մինչև որ ծախողը կը նեղանայ, վիզը կը ծռէ և ինքը կաղաչէ թէ Աստուծու սէրին ինձ ազատեցէք, որ տուն գնամ: Այդպէս արա, տես ինչպէս էժանութիւն կը լինի... Ես չաբաթը երկու անգամ եմ միս առնում տանս համար, ինձանից չատ ցած, չատ աղքատ մարդը երեք, չորս անգամ է առնում: Դէ, մսագործ, արի ու մի կատաղիր...

«Խելք եմ ուզում, խելք: Աշխարհս փողի աշխարհ է: Սուտ են մնացած բաները... փողդ է քո բարեկամը և էլի փողդ քո թշնամին: Կուզես—փողդ քեզ կը քանդէ, կը ոչնչացնէ, կուզես—լաւ մարդ կը չինէ: Ուրեմն փողի մասին մտածիր, ուրիչ բանի հետ գործ չունենաս: Դու հասկացիր փողի լեզուն, հասկանալուց յետոյ փողը գլխիդ մի դնիր, մի ասիր թէ սա է որ ինձանից լաւ է և բարձր—և կը տեսնես որ, հա՛, ճշմարիտ, կարգը գտել ես, կարող ես ապրել: Ասած է թէ փողը հօր է. դրա ասողը չատ խելօք մարդ է եղել, մեզ պէս յիմարներին խելք սովորցնող մարդ է եղել: Մի օր հազար մանէթ ծախսես, փորդ ես կշտացնելու, հինգ կոպէկ ծախսես, էլի փորդ ես կշտացնելու: Բայց իմացիր թէ ո՞րն է լաւը—հազարով կշտացնելը, թէ հինգ կոպէկով: Քիչ կեր, պակաս ապրիր, փող պահիր....

«Ծիծաղում ես ինձ: Ես հօ պակաս մարդ չեմ. ծուլից եմ վախում, ո՞վ է գալիս թէ մի կոպէկ ես պարտական, տուր: Բայց էլի ես ինձ պահում եմ: Հա՛, ուտելը բաւական չէ: Փողի խօսքը, փողի ճարտասանութիւնը իմանալուց յետոյ կնոջդ պահիր: Ճշմարիտն ասած, ես աշխարհումս միայն իմ կնոջիցս եմ վախում: Թշնամի չէ, բայց արձակ չէ յարձակվում ինձ վրա, ընդհակառակն, քաղցր խօսում է, սիրտ է ուրախացնում.... Է՛, մի խօսքով կնիկ է: Ամենք, փառք Աստուծու, կնոջս որ ասում եմ տանից մի դուրս գնա, հնազանդվում է. հիւր չէ գնում, ուրիշին հիւր չէ կանչում, չէ բերում. ուտում է այն, ինչ ես եմ ուտում, ապրում է այնպէս, ինչպէս ես եմ ուզում: Բայց որքան էլ լինի, կնիկ է, օտարի աղջիկ. չատ կը նեղացնես, մի բաժակ թէյի մէջ թոյն կը խառնէ, քեզ կը տայ, քեզանից կազատվի: Նա, ո՞վ գիտէ, գուցէ դեռ աչքը ուրիչի վրա է, օրեր է համրում, որ դու մեռնես, մի ուրիչ, աւելի գեղեցիկ մարդու գնայ: Ուրեմն զգոյշ կաց. ոչ այնպէս արա, որ քեզ հետ թշնամանայ, ոչ էլ խելքդ տուր նրան. հազար խօսքը ականջիդ մօտովն անցկացրու, մէկը լսիր, կատարիր: Թէ չէ, տունդ կը քանդես»:

Նա օրինակներ էր բերում, անթիւ առակներ էր ասում իր խօսքերը հաստատելու համար. և ամեն մի չնչին, առօրեայ դէպք նրան խօսելու առիթ էր տալիս: Ծիծաղում էր, օրինակ, փոքրիկ գառը, որ գնում էր մի երեխայի ետեւից, իսկոյն դառնում էր իր մօտ կանգնածին և ասում.

—Փողի համար ենք ստեղծվել: Տեսնում ես, անլեզու կենդանի է, այնքան փոքրիկ, որ նոր է ոտները փոխելը սովորել: Բայց տես ինչպէս է երեխայի ետեւից գնում. պատճառը որ նրա ձեռքին մի քիչ խոտ կայ: Էլ մայր, մօր կաթ չը կայ... մոռացել է, երեխայի ետեւից է ընկել: Տղայ եմ ուզում, որ այդպէս անէ միչտ. ուրիչի ետեւից չը գնայ, ուրիչի գերին չը դառնայ մի կտորի համար, այլ ինքը ուրիշին իր ետեւից տանէ: Ո՞ւր է, կա՞յ այդպիսի տղայ...

Այս տեսակ լաւ խօսող, քաղցրաբերան մարդ, որի հոգսն էր աղքատի օրը, մինակ Խօջա-Թումանենց Գէորգն էր: Հանգարտ, հանգիստ, բարի, ոչ ոքին վնաս չը տուող, անկախ, կուչտ մարդ. այդպէս բարեհոգուն ինչպէս չը յարգէր գաւառական ժողովուրդը, ո՞վ կարող էր նրա մասին վատ խօսել:

(Կը չարունակվի)

Կրկնում եմ, շուտով վճռվելու է շատ պատանիների համար համարեա կեանքի և մահուան խնդիրը. յարմար դէպք է հարուստների համար մասամբ վերադարձնելու հասարակութեանը այն, ինչ որ նրանից են ստացել:

Տ. Ց.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գաւառական մի քանի քաղաքներից մեզ հաղորդում են, որ այն տեղերի ինտելիգենցիան աշխատում է է ժ ա ն ա գ ի ն գ ր ա դ ա ր ա ն ն ե ր հիմնել, որպէս զի ժողովուրդը կարդալու տեղ և միջոց ունենայ: Ցանկալի է որ Բարեգործական ընկերութեան տեղական ճիւղերը այդ գործի նախաձեռնողներ լինեն:

—

Կ. Պօլսից մեզ հաղորդում են, որ այնտեղ լուր է ստացված, թէ Տրապիզոնի առաջնորդ է ընտրվել Մելքիսեդէկ եպիսկոպոս Մուրադեան, Զմիւռնիայի նախկին առաջնորդը:

—

Մեզ հաղորդում են, որ այս օրերս Թիֆլիսի քարվանսարաններից մէկում վախճանվեց մի հինախիջևանցի մշակ, որին չքաւորութեան պատճառով՝ թաղող չը կար, այնպէս որ երեք օր դիակը մնաց առանց թաղվելու: Վերջը մի քանի անձինք փող հանգանակելով հոգացին թաղման ծախսերը, և քահանայի վարձը: Մշակը ունի բազմաթիւ մանր որդիք,—առանց ապրուստի որ և է միջոցների:

—

Նկարիչ Այվազովսկի Պօլիս գալով, այս օրերս ներկայացել է Թիւրքաց սուլթանին, և նուիրել է սուլթանին երկու ծովանկարներ, ստանալով Թիւրքաց միապետից թանգագին պարգևներ:

—

Ուսումնական տարին վերջանում է, և մենք չենք կարող չը հրաւիրել հայոց դպրոցների վարժապետներին՝ ամեն ջանք գործ դնել ուսուցչական խմբերը չը ցրվելու, և որքան կարելի է քիչ փոփոխութիւններ անելու խմբերի մէջ: Այդ վարչութիւնները դպրոցներին մեծ ծառայութիւն արած կը լինեն, եթէ զանազան մանր-մունր հաշիւների և խնդիրների համար անդադար չը քանդեն վարժապետական խմբերը և վարժապետների փոփոխութիւն չանեն, քանի որ դրանից դպրոցների ուսումնական մասը ահագին վնաս է կրում:

—

«Արևելք» լրագրում կարդում ենք. «Խորէն վ. Ստեփանէ, որուն Մովսէս Խորենացիի աշխարհաբար թարգմանութիւնն այնքան մեծ ընդունելութիւն գտաւ բանասիրաց և ժողովրդեան կողմանէ, այժմ ձեռնարկած է աշխարհաբարի թարգմանել Փաւստոս Բիւզանդը»:

—

Եւրոպայում հրատարակվող երկու հայոց լրագիրների մէջ տեղի ունեցած բանակռիւը՝ բանակռւի սահմաններից այնքան հեռու է անցել, որ արդէն մի խմբագրութեան անդամը դատի է կանչում միւս խմբագրութեան՝ ինչ որ վիրաւորանքի համար: Դա պատիւ չէ բերում մամուլին ընդհանրապէս և արտասահմանի հայոց լրագրութեան մասնաւորապէս: Այդ լրագիրները փոխանակ միմեանց դէմ դատ բանալու, աւելի կարևոր հարցեր ունեն: Վերջապէս գովելի բան չէ, երբ մամուլը իր մէջ ծագած տարաձայնութիւնները դատարան է տեղափոխում: Մամուլի մէջ ծագած հարցերը մամուլի մէջ էլ պէտք է վճռվեն: Հերքում գրելու փոխարէն դատարանին դիմել,—դա թուլութեան նշան է:

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ ստացած լինելով 300 րուբլի «Մշակի» տարեկան երեսուն նոր բաժանորդների համար, և այժմ բաժանորդների (մեծ մասամբ դպրոցների և վանքերի) ցուցակ ստանալով, ներկայ համարից, այսինքն. յունիս ամսից, ուղարկում ենք մեր լրագրի համարները յիշեալ բաժանորդներին:

—

«Тифл. Лист.» լրագրում կարդում ենք, որ ԹԻՖԼԻՍԻ հայ հասարակութիւնը (որքան իմացանք հայ վաճառականների մի խումբ) դիտաւորութիւն ունի վաղը, կիրակի, յունիսի 3-ին, ճաշկերոյթ տալ «Մշակի» խմբագրին: Ճաշկերոյթը լինելու է Միքայէլեան փողոցի վրա գտնվող «Սէմէյնի Սադ» ասված այգիում:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ԻՐԱՆՑ ԴՐԱՑԻՆԵՐԸ

—

1. Թիւրք ցեղ.—12-րդ և 14-րդ դարերն Հայաստան և Փոքր Ասիա արշաւող Սելճուկ հովիւները՝ իրենց պատերազմական ձիրքերի շնորհով յաջողեցան մեղկացած և երկպառակուած Յոյների ձեռքէն առնուլ Կ. Պօլսի կայսրութիւնը: Այն ատենէ ի վեր, նոքա տեղաւորուեցան իրենց տիրած գաւառներէ ամենագեղեցիկներին և արգաւանդներին մէջ և այժմ, ինչպէս կը տեսնուի, այդ ցեղի բնակած տեղերը ծովային կամ երկրագործական յարմարութիւններով ամենէն աքանչելի դիրքեր են: Թիւրք ցեղը բռնած է գլխաւորապէս Փոքր-Ասիոյ գաւառները, բռնած է նաև Տաճկաստանի բոլոր ծովեզերքը. միայն Արշիպեղագոսի ափերը և տեղ տեղ ալ Սև ծովի վրայ յոյն քաղաքներ և գիւղեր կը տեսնուին. Տրապիզոնէն սկսած մինչև Պօլիս, Տարտանէլէն մինչև Պէյրութ, Սիրիայի և Կիլիկիայի բոլոր ափերը մահմէտական տարրը կը բնակի: Չը նայելով որ Թիւրք ցեղը բնաւ ճաշակ չունի նաւավարութեան և ծովային վաճառականութեան, բայց և այնպէս նա ծովեզերքը երկայնքով սփռուած է, կարծես միայն ներքին գաւառների քրիստոնեայ ժողովուրդների և մասնաւորապէս հայ տարրի դէմ պատուար մը լինելու համար որ սոքա ծովային ընդարձակ յարաբերութիւններու մէջ չը կարենան մտնել:

Թիւրք ցեղը աճման նշան մը ցոյց չը տար. արդէն հետզհետէ կը նուազի ինչպէս որ Թիւրք երևելի պետական մարդ Ֆազըլ Մուսթաֆա փաշան ալ սոսկումով ստիպուեցաւ խոստովանիլ այս իրողութիւն և հաստատել Սուլթան Ազիզի ղրկած իր մէկ տեղեկագրի մէջ:

Թիւրքերն իրենց նախկին թաթարական տիպ չեն պահած բնաւ: Նախկին Սելճուկներէ ուղղակի իջած Թիւրքեր շատ չը կան այժմ. ինչ որ կը տեսնենք այսօր, մեծ մասամբ Հայ, Յոյն, Պուլկար և Սերպ ազգերէ միլիոնաւոր թիւերով մահմէտականացած և Արաբ ու Քիւրդ ցեղերէ թրքացած անհատների խառնուրդ մ՚է: ԺԴ դարի մէջ երբ Սուլթան Օրխան Ե ն ի չ է ր ի զօրագունդը կազմեց, Ֆ ե թ վ ա հանել տուաւ թէ «քրիստոնեայ ծնած բոլոր մանուկներն իրենց սրտի մէջ իսլամի սերմը կը կրեն, ուստի մեծ առաքինութիւն է զանոնք իրենց անհաւատ ծնողներէն և մահմէտականութեան մէջ մեծցունել:» Այս կրօնական արտօնութեան վրայ, ի բաց առեալ ուրիշ բռնի կրօնափոխութիւններն, եղաւ մի ժամանակ որ միայն տարեկան 40,000 քրիստոնեայ (Հայ, Յոյն, Սլաւ) տղաներ կը յափշտակուէին իրենց ծնողներէ ֆէթվային համեմատ և իբրև մահմէտական մեծնալէ ետք Ե ն ի չ է ր ի գունդին մէջ կը մտնէին: «Երբեք յաղթական կրօնք մը պարտուած կրօնքէն մարդկային էակի այս տեսակ ահուելի տուրք մը առած չունի» կը գրէ Լավալէ: Ու իրօք զարմանալի չէ որ Թիւրքերը սկիզբէն այնչափ շատ զօրացան, բազմացան, այլ աւելի զարմանք կը գրաւէ այս կէտ թէ Թիւրքերին հպատակ քրիստոնեայ ազգերը ինչպէս կրցան տոկալ և չը կորսուիլ երբ իրենց ամենէն թարմ ոյժ ամեն տարի ահագին համեմատութիւնով իրենցմէ կը բաժնուէր, կտրուած շնչերակէ մը հոսող առատ արիւնի նման:

Երեք դար (1360—1669) սոսկութեամբ շարունակեց կրօնափոխական այս ազգասպան միջոց և անկէ հետև սկսեց մեղմանալ: Բայց տակաւին 17-րդ դարին մէջ կրօնափոխութիւններ այնչափ սովորական էին դարձեր և բուն Թիւրք ցեղն այնչափ աննշան էր ու պատուէ ընկած, որ կառավարական բոլոր բարձրագոյն պաշտօնէութիւններն, Մեծ-Եպարքոսէն սկսելով, կրօնափոխ եղած քրիստոնեայների և անոնց սերունդների ձեռքը անցեր էին: Ազնուական կը համարուէր այն անձ որ ուրացած պապերէ և ծնողներէ առաջ եկած էր և այդ բան իրեն ամեն կարելիութիւն կուտար պաշտօնի և դիրքի մը հասնելու համար: Այժմ ևս կեդրոն քաղաքները պաշտօնի և բնակութեան համար դիմած կամ զինուորական վարժարանների մէջ ընդունուած Արաբներն և Քիւրդերն, ինչպէս նաև զինուորագրութեան մէջ առնուած գրեթէ բոլոր այլասեռ բայց մահմէտական երիտասարդներ թրքերէն լեզուն սովրելուն պէս Թիւրք կը լինին: Այսպէս առաջ եկած են Վան, Պիթլիզ, Պաշգալէ, Տիգրանակերտ, Հալէպ, Շամ և այլն քաղաքների Թիւրքերը, որոնք կը պահեն տակաւին իրենց արաբական և քրդական բոլոր յատկանիշներ, հագուստէն և լեզուէն զատ: Թիւրք ցեղն իր մէջ կը լուծէ մնացած իսլամ ցեղերն. ազատ կը մնան միայն լեռան գլուխը և անապատի ներսերը մնացողներն:

Խրիմի պատերազմէն ի վեր Թիւրք ցեղը հետզհետէ կը թողու պալքանեան երկիրները, ինչպէս նաև Մեծն Հայաստանի գաւառները և կը խմբուի Փոքր-Ասիայի և Կիլիկիայի կողմերը: Մեծն Հայաստանի Էրզրում, Վան, Բաղէշ, Խարբերդ նահանգներին հիւսիսային մասին մէջ բոլոր Թիւրքերի թիւը 410,000-էն անդին չանցնիր: Թիւրքաց 1878ի Սալնամէն 530,000-ի կը հասցունէ ադոնց թիւ, անշուշտ շատ տեղերի Քուրդերը Թիւրքերի հետ խառնելով, որովհետև այդ մի և նոյն Սալնամէին մէջ Քուրդերի շատ փոքր թիւ մը նշանակուած է, իրականէն պակաս: Գրուածիս վերջն դրուած ցուցակ մը կը նշանակէ թէ վերոյիշեալ նահանգներէն իւրաքանչիւրին մէջ որչափ Թիւրք կեյնայ:

Անատօլուի ներսերը բնակող Թիւրք գիւղացին, պէտք է խոստովանիլ որ թաթարական վայրագ բնազդումներին հետ ունի նաև հիւրասիրութիւն, պարզութիւն և աշխատասիրութիւն. իբրև ժողովուրդ մը, ինքն ալ գրեթէ քրիստոնեայներին պէս կը հարստահարուի տիրող դասակարգէն: Բայց իբրև իշխող ցեղ մը Թիւրք քաղաքացին կը կազմէ ամենէն անբարոյական և աւերիչ կառավարութիւնը որ 500 տարուան մէջ աշխարհի ամենէն գեղեցիկ մասերէն մին աւերակ դարձունելու և ժողովուրդները սարկացնելու միայն աշխատեցաւ:

2) Թ ի ւ ր ք մ է ն կ ա մ Թ ա ր ա ք ա մ ա ն:—Ասոնք Կիլիկիայի և Փոքր Ասիայի գաւառները ցրուած կը բնակին. մեծագոյն մասը թափառաշրջիկ է և Եուրուք կը կոչուի ու աւազակութիւնով կը զբաղի. մէկ մասն ալ նստական է և քրիստոնեայների հետ անտանելի կերպով կը նեղուի Եուրուքների աւազակութիւններէն, որոնց սովորական առածն է «Թիւֆէնք եօգ, էքմէք եօգ» (հրացան չը կայ, ուրեմն հաց ալ չը կայ): Կիլիկիայի մէջ Թիւրքմէնների թիւը 30,000-ի կը հասնի:

3) Յ ո յ ն ե ր:—Արշիպեղագոսի ափերը և կղզիները, Մակեդոնիայի, Սև և Մարմարա ծովերի եզերքները ցրուած են: Իրենց ազգային ձգտումներ արդէն յայտնի են. յունական նախկին կայսրութիւնը Թիւրքիայի բեկորներին վրայ կանգնելն է իրենց ամենէն սիրելի մտածումը: Արդէն իրենց ձեռքն ունին այդ երկրի առևտուրի մեծ մասը: Իրենց հրատարակած հաշիւներ 4 միլիոնի կը հասցունեն իրենց թիւ Տաճկաստանի մէջ: Փոքր Ասիայի արևմտակողմը յոյն տարրը շատ զօրաւոր է. կղզիներն զուտ յունաբնակ են գրեթէ ($^{1}/_{2}$ միլիոն Արշիպեղագոսի մէջ): Յոյներէն 3000 հոգիի չափ ալ Էրզրումի և Բաբերդի գաւառներն կը բնակին: Վերջին պատերազմէն ի վեր Տրապիզոնի և Էրզրումի Յոյները մեծ բազմութեամբ սկսեցին գաղթել Ռուսաց կողմը, Կարսի նահանգը, ուր ռուս իշխանութիւններէն մեծ դիւրութիւններ կը գտնեն հաստատուելու համար (1887-ի վիճակագրովը, 10 տարուան մէջ 20,000 հոգիէ աւելի Յոյն գաղթած էին Կարսի նահանգը:) Պրուսայի և Նիկոմիդիայի կողմերը, ինչպէս նաև Ակն և այլ մի քանի տեղեր, յունացած Հայեր շատ կան, որոնք թէև հայերէն կը խօսին, բայց բոլորովին զատուած են Հայերէն:

(Կը շարունակվի)

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

—Բերլինից գրում են աւստրիական լրագիրներին, որ գերմանական այժմեան կանցլեր Կապրիվի ուղարկել է գերմանական արտասահմանեան դեսպաններին շրջաբերականներ, որոնցով յայտնում է որ իշխան Բիսմարկ այժմ մի մասնաւոր մարդ է միայն, և ոչինչ ներգործութիւն պետութեան քաղաքականութեան վրա չունի:

—Լուր կայ, որ գեներալ Բուլանժէ դիմել է նախագահ Կարնոյին, խնդրելով իրան ներումն շնորհել:

—Պարիզից գրում են, որ պատգամաւորների ժողովի արմատական և սօցիալիստ անդամները շատ դժգոհ են, որ կառավարութիւնը սկսել է պօլիցիական արտասովոր խստութեամբ վերաբերվել դէպի քաղաքական զանազան գոյնի գործիչները և մտադիր են գրաւոր բողոք յայտնել այդ մասին:

—Լօնդօնից հեռագրում են հետևեալը մայիսի 24-ից. «Անգլիական դեսպանի արած առաջարկութիւնների պատճառով, սուլթանը վճռեց Մուսա-բէյին նորից դատի ենթարկել»:

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Թիֆլիսին էլ լաւ ծանօթ ի ն ֆ լ ու է ն ց ա ասված հիւանդութիւնը մինչև այժմ դեռ չէ անյայտացել, և այժմ շատ տարածված է Ֆիլիպպեան կղզիների վրա:

***

Անգլիայում նորերս ստացված են Բաբելոնեան բևեռագրերի նոր ժողովածուներ: Արձանագրութիւններից շատերը շատ հին են. նրանց մէջ կան այնպիսիները, որոնք 2,200 տարի Քրիստոսից առաջ են փորագրված: Դրանց բովանդակութիւնից երևում է որ այն ժամանակ Բաբելոնում սովորութիւն կար, որով հարուստ ծնողները որդեգրում էին աղքատ երեխաներ: Եւ դա մի տարածված սովորութիւն էր: Ինչ լաւ կը լինէր եթէ մեր լուսաւորված հարուստներն էլ օրինակ վերցնէին Բաբելոնի իրանց նախորդներից....

***

Այս տարվայ վերջերում լոյս կը տեսնէ երևելի Տալէյրանի յիշատակարանի մի մասը: Հանգուցեալ դիպլոմատը կտակել էր, որ մահուանից 30 տարի անցած միայն կարելի է տպագրել իր յիշատակարանը: Այդ ժամանակը վաղուց անցել է, և այժմ վճռված է լոյս հանել նրա հետաքրքրական յիշողութիւնները:

***

Ամբողջ աշխարհում ամենաջահել ուսուցիչն է Ալկիգադ Բեննգուլի,—մի 14 տարեկան տղայ, որը դասախօսում է Ալէքսանդրիայի դպրոցում անգլիական դրականութիւն: Երբ նա նշանակվեց ուսուցիչ, ծերունի վարժապետները փոխանակ ա ս ի ա կ ա ն արհամարհանքով վերաբերվելու դէպի ջ ա հ ի լ ու թ ի ւ ն ը, ոգևորված կերպով ողջունեցին իրանց նոր պաշտօնակցին:

„ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 30 մայիսի: Երէկ Մեծ Իշխան Պավէլ Ալէքսանդրովիչի գուսարների զօրագնդի լէյբ-գվարդիայի շէֆ նշանակելու 25-ամեակի առիթով, գնդի պատգամաւորութիւնը շնորհաւորեց Մեծ Իշխանին և մատուցեց Նորին Բարձրութեան գնդի պատմութիւնը, իսկ Մեծ Իշխանուհուն—փունջ: Նորին Բարձրութիւնը շնորհեց գնդին գեղարուեստօրէն պատրաստած «բրատինա»: Երեկոյեան պատգամաւորութիւնը ճաշեց Օգոստափառ շէֆի մօտ:—Երէկ Կրօնշտադտ հասաւ դանիական «Դագմար» նաւը՝ ծովային կադէտներով, որոնց թւում էին Դանիայի թագաժառանգ Կարլը և Սիամի թագաւորի որդին: Այսօր նաւը կը գայ Պետերբուրգ, ուր կադէտները կը տեսնեն նաւահանգիստը, արհեստանոցները և նաւերը:—Ազնուական կալուածական բանկի նոր կանոնադրութիւնը շուտով կը ներկայացվի վերջնական քննութեան:—Պետրոս Մեծի առաջին պրեմիան ստացաւ՝ 2,000 րուբլին Վ. Մուսսելիուս՝ ռուս-լատինական բառարանի համար, իսկ 500 րուբլին—պրօֆէսոր Լ. Միլլեր՝ իր մի հրատարակութեան համար:—Ազատ տնտեսական ընկերութիւնը վճռել է տնտեսագիտական հետազօտութիւն անել Մալցեվի արդիւնաբերական շըրջանում:—Մոսկվայի լրագիրներին հեռագրում են, որ Ուֆալէյի և Նևվնի գործարաններում տեղի ունեցան մեծ հրդեհներ. երկու գործարաններն էլ այրվեցան. 3,000 տուն, 4 դպրոց, 3 հիւանդանոց, 3 եկեղեցի և իջևանատեղիները կրակի զոհ եղան. 40 մարդ զոհվեցան, 18,000 մարդ անապաստան մնացին:

ԼՕՆԴՕՆ, 31 մայիսի: Շաքիր-փաշան շուտով կը վերադառնայ Կրետէ, լիազօրութիւն ստացած լինելով տեղական ազգաբնակութեան նոր զիջումներ անելու: Սֆակիայից ոչ հեռու թուրք զինուորները ընդհարում ունեցան քրիստոնեայ լեռնականների հետ, որի ժամանակ զօրքերը մեծ կորուստ ունեցան: Շատ ձերբակալութիւններ են տեղի ունեցել:

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 31 մայիսի: Թոյլատրված է «Южанинъ» լրագրի հրատարակութիւնը, որ դադարեցրած էր մարտի 24-ի կարգադրութեամբ: Քննութեան է ներկայացրած պատժական առանձին կանոնադրութեան նախագիծ՝ փոքրահասակների համար: Պետերբուրգի դատաստանական պալատը, քննելով պաստոր Ներլինգի գործը, որը դատվել էր Ռէվելի դատարանում՝ ուղղափառ եկեղեցուն ամբիոնից պարսավելու համար և դատապարտված էր մի տարվայ բանտարկութեան, արդարացրեց մեղադրեալին:—«С. Петерб. Вѣдом.» լրագիրը հաղորդում է, որ քննութեան է ներկայացրած ձիագողութեան դէմ գործ դնելի միջոցների նախագիծը. ի միջի այլոց նախադծվում է

անպայման արգելել գնչուների Թափառական կեանքը, տալ վկայագրեր ձիերը այս ինչ մարդուն պատկանելու մասին, արգելել՝ առանց այդպիսի վկայագրեր ներկայացնելու՝ ձիեր վաճառելը։

ՍՕՖԻԱ, 31 մայիսի։ Երեք դատապարտվածներն էլ երէկ բողոքագրեր ներկայացրին։ Իր կողմից գլխաւորական պրօկուրօր Մարկօվ, որը դժգոհ է Պանիցայի և Խլօպկօվի մասին կայացրած վճռից, բարձրագոյն ատեանին բողոք ներկայացրեց այդ վճիռների դէմ։ Զինուորական բարձրագոյն ատեանը կը ձեռնարկի գործի վերաքննութեան միւս շաբաթ։

ԽԱՐԿՕՎ, 1 յունիսի։ Այստեղ, Վօլսկում և Սարատօվում անձրևներ եկան, որոնք անհրաժեշտ էին դաշտերի համար։

ՍՏԱՎՐՕՊՕԼ, 1 յունիսի։ Այստեղ հասաւ դօկտոր Կարսբերգ, որին ուղարկել է դանիական կառավարութիւնը, կալմիկների կեանքը՝ Թէ ազգագրական և Թէ ֆիզիօլօգիական տեսակէտից ուսումնասիրելու համար։

ՊԱՐԻԶ, 1 յունիսի։ Գեներալ Աննէնկօվ չուտով ուղևորվելու է Շվէյցարիա՝ Սէն-Գօթարդի և Պիլատի երկաթուղիները, նմանապէս Ժընէվի և Շաֆհաուզընի Ջրաշարժ հաստատութիւններն ուսումնասիրելու համար։

ՏԵՂԵԿԱՑՈՅՑ
ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

փօստային գնացքը ուղևորվում է

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	8 ժ. 40 ր.	առաւ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	11 » 8 »	երեկ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բագու . . .	12 » 8 »	երեկ.
ԲԱԳՈՒԻՑ գալիս է Թիֆլիս . .	7 » 40 »	առաւ.

Ապրանքա-ճանապարհորդական գնացքը

ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Բաթում . .	1 ժ. 10 ր.	ցերեկ.
ԲԱԹՈՒՄԻՑ գալիս է Թիֆլիս. .	10» 15 »	առաւ.
ԹԻՖԼԻՍԻՑ դէպի Գանձակ . .	9 » 45 »	առաւ.
ԳԱՆՁԱԿԻՑ գալիս է Թիֆլիս .	8 » 47 »	եկեկ.

—

ՌՈՒՍԱՑ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐ
Ձմեռնային երթևեկութիւն

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան 4 ժամին, շոգենաւը Բաթումից ուղևորվում է Օդէսա, Նովօրօսիյսկի վրայով։

ՇԱԲԱԹ օրերը, երեկոյեան 8 ժամին, շրջական ընթացքով, բոլոր նաւահանգիստների վրայով։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, երեկոյեան, արտասահմանեան ընթացքով, դէպի Կ. Պօլիս։

—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը Օդէսայից շրջական ընթացքով եկեղ շոգենաւը հասնում է Բաթում մօտ կէս գիշերին։

ՈՒՐԲԱԹ օրերը, Օդէսայից ուղղակի ընթացքով եկող շոգենաւը հասնում է Բաթում, առաւօտեան։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օրերը, առաւօտեան, հասնում է Բաթում Կ. Պօլսից եկեղ շոգենաւը։

Խմբագիր-հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱԳԻՈՒՄ
Թառայեանցի և այլ գրավաճառանոցներում վաճառվում է Խ. Մալումեանի

„ՄՏՔԻ ՄՇԱԿԸ“
Գիրքը.
Գինն է 50 կոպէկ։ 1—4

Լոյս տեսաւ մամուլի տակից
ՆԻՒԹԵՐ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ
Ա.
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԵՒ ՆՐԱ ՔՍԱՆ ՀԻՆԳ ՏԱՐՎԱՅ
ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԻԹՈՎ
(1865—1890)
Աշխատասիրեց Ա. ԵՐԻՑԵԱՆՑ
Ծախվում է բոլոր գրավաճառանոցներում։ Գինը 50 կոպէկ է։ 6—10

ВЫСОЧАЙШЕ УТВЕРЖДЕННОЕ ТОВАРИЩЕСТВО МЕХАНИЧЕСКАГО И ЧУГУННО-ЛИТЕЙНАГО ЗАВОДА
БЕЛЛИНО-ФЕНДЕРИХЪ
ВЪ ОДЕССѢ.

Складъ и производство сельско-хозяйственныхъ и заводскихъ машинъ и орудій, какъ-то:

Постоянныхъ паровыхъ машинъ и котловъ разныхъ системъ и силъ, Мукомольныхъ мельницъ и всякаго рода принадлежностей къ нимъ. Щеретовокъ, вальцовыхъ поставовъ крупосѣекъ, буратовъ и всякихъ другихъ мельничныхъ машинъ системы Г. Даверіо. Лѣсопильныхъ станковъ съ пилами. Конныхъ молотилокъ, и приводовъ, вѣялокъ, соломорѣзокъ, кукурузныхъ молотилокъ—ручныхъ, конныхъ и паровыхъ Прессовъ для винограда и сѣна. Маслобоекъ, брандспойтовъ и пасовъ. Конныхъ грабель «Голинсвортъ».

Производство котельныхъ работъ и отливка изъ чугуна и мѣди.

Выполненіе всякаго рода заказовъ для паровыхъ вальцовыхъ мельницъ, винокуренныхъ, пивоваренныхъ, сахарныхъ и другихъ заводовъ, вагоны для конножелѣзныхъ дорогъ.

Складъ локомобилей, паровыхъ молотилокъ, конныхъ молотилокъ со штифтовыми барабанами и конныхъ приводовъ извѣстной фирмы Клйетонъ и Шутлівортъ въ Линкольнѣ, и Вѣнѣ.

Главный складъ жатвенныхъ машинъ и косилокъ «Желѣзная рама» и «Континенталь» Джонстона.

Единственный складъ вальцовыхъ станковъ Г. ДАВЕРІО въ Цюрихѣ.

Заводъ имѣетъ свой собственный эллингъ для постройки пассажирскихъ и буксирныхъ пароходовъ, паровыхъ катеровъ, баржъ и проч. и принимаетъ заказы на поднятіе на эллингъ судовъ для исправленія или окраски подводныхъ частей и ихъ корпусовъ.

Агентъ въ Ростовѣ н|Д. Г. Я. Золотухинъ, Николаевскій пер. д. Арт. Яблокова, противъ Реальнаго училища кв. № 8.

13—100 (ե. շ.)

Յ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր Ո Ւ Թ Ի Ն Ն Ե Ր

Իմ ուսումնարանին և պանսիօնին կից, որը Թոյլատրված է նորին գերազանցութեան, կովկասեան ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուից, յունիսի 4-ից բացվում են

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԸ

Երեխաներին պատրաստելու համար՝ գիմնազիայի, կադէտների կօրպուսի և ռեալական դպրոցի առաջին դասատները։ Ընդունվում են նմանապէս աշակերտներ, որոնք կրկնաքննութիւններ ունեն Թէ առարկաներից և Թէ յունական ու լատինական լեզուներից, որի համար հրաւիրված են փորձված դասատուներ։

Աշակերտները ընդունվում են որպէս գիշերօթիկ, կիսագիշերօթիկ և երթևեկ։ ՑԱՆԿԱՑՈՂՆԵՐԸ ԿԱՐՈՂ ԵՆ ԳԱԼ ԱՄԱՌԱՆՈՑ։

Բ. ՄԻՐԻՄԱՆԵԱՆՑ. Սօլօլակ, Սադօվայա փողոց, № 38.

1—2

ՄԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ

Մատչելի գներով պատրաստում է աշակերտներ և կրկնութիւններ է անում ամեն առարկաներից բոլոր միջնակարգ դպրոցների ստորին դասատների համար։ Բացի դրանից ընդունում է իր մօտ, ընտանիքում, գիշերօթիկ աշակերտներ։

Հասցէն հարցնել կարելի է „Մշակի“ խմբագրատանը։ 1—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԱԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ԲԱՆԿԻ ԹԱՏՐՈՆ

Շաբաթ, յունիսի 2-ին

„ՔԻՆ“

Դրամա 4 գործող. հեղ. Ա. Դիւմայի.
Քինի դերը կը կատարէ Րօսսի։

Չորրորդ գործողութեան մէջ կը լինի Թատրօն Թատրօնի մէջ և Րօսսի կը ներկայացնէ „Համլէտի“ մի տեսիլ։

Կիրակի, յունիսի 3-ին

ՄԱԿԲԵՏ

Ողբերգ. 5 գործ. հեղ. Շէքսպիրի.
Մակբետի դերը կը կատարէ Րօսսի։

Սկիզբը 8 ժամին

Տոմսակները ծախվում են կասսայում 10—2$^1/_2$ ժամը, և 4$^1/_2$ ժամից մինչև ներկայացման վերջը։ Լիբրետօն ֆրանսերէն, իտալերէն և ռուսերէն լեզուներով ծախվում են կասսայում։ Թատրօնի վարչութիւնը խնդրում է տիկիններից վերցնել գլխարկները։

Կառավարիչ ՖՕՐԿԱՏՏԻ

2—2

Լոյս տեսաւ մամուլի տակից
ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ
վէպիկը
ԱՅՆՏԵՂ ԵՒ ԱՅՍՏԵՂ
Գինն է 10 կոպէկ։ Հարցնել գրավաճառանոցներում։

6—10

ՓԱՒՍՏՈՍ ԲՈՒԶԱՆԴ
Ե. Մ.
ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.
Ծախվում է „Աղբիւրի“ և կենտրոնական գրավաճառանոցներում։
5—5

ԳՈՐԻՍ քաղաքամասի տների պլանները հանելու համար հարկաւոր է մի ԱՐԽԻՏԵԿՏՕՐ։ Բաղկացած է 80 տնից և 800 սենեակներից։ Ցանկացող արխիտեկտօրները պայմանների մասին կարող են առանց յետաձգելու գրել մեզ այս հասցէով.
ГЕРЮСЫ. Ходжа-Бала Арутюняну.

2—2

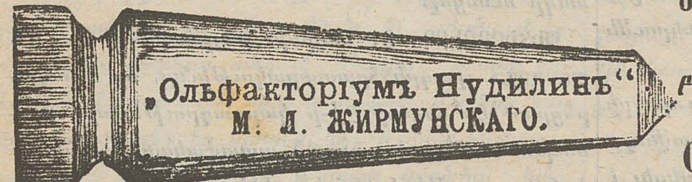

ՄԻՋՈՑ ԽԱՐԲՈՒԽԻ ԴԷՄ

բժշկական դէպարտամէնտից Թոյլատրված

ՕԼՖԱԿՏՕՐԻՈՒՄ ՆՈՒԴԻԼԻՆ

Մ. Լ. ԺԻՐՄՈՒՆՍԿՈՒ
ծախվում է 40 կոպէկով
Դեղագործական Ապրանքների վաճառման կովկասեան ընկերութեան մէջ Թիֆլիսում։

11—52 (Շ.)

BATEAUX A VAPEUR FRANCAIS N. PAQUET ET COM.

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Շոգենաւերի կանոնաւոր և ուղղակի երթևեկութիւն ՄԱՐՍԷԼԻՑ դէպի ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, հինգշաբթի 4/16 ապրիլից սկսած

ԵՒ ՓՈԽԱԴԱՐՁ

Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզոն, Սամսոն, և Կ. Պօլիս, հինգշաբթի օրերը, երկուշաբաթը մի անգամ, հինգշաբթի 26 ապրիլից (մայիսի 8-ից) սկսած։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԸ ԴՈՒՐՍ ԵՆ ԳԱԼԻՍ

Հինգշաբթի, 26 ապրիլի (8 մայիսի),	շոգենաւ ՍԻՐԿԱՍԻ,	նաւապետ	ԲՕՇԷԼ.
— 10/22 մայիսի	— ՄԻՆԳՐԷԼԻԱ,	—	ԺԻԲՈՒԷՆ.
— 24 մայիսի (5 յունիսի)	— ԱՆԱՏՕԼԻԱ	—	ԳԱՐՐԻԳ
— 7/19 յունիսի	— ՍԻՐԿԱՍԻ	—	ԲՕՇԷԼ

Տեղեկութիւնների համար ճանապարհորդների և բեռների մասին Թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան ագէնտներին. ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ պ. Գարանիօնին, Նաբերէժնայա, իսկ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ պ. Րէնօին, Նախկին Արծրունու գալէրէայում, № 114.

10—10 (շ. և ե.)

ՄԻ ԼԱՒ ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ, Թիֆլիսում, ընդունում են աշակերտներին, որոնք կուզենային մատչելի վարձով ճաշել ընտանիքում։ Նոյն տեղ պատրաստում են աշակերտներին և աշկերտուհիներին՝ միջնակարգ դպրոցների ստորին դասատներում արվելի հարցաքննութիւնների կրկնութիւնների համար։ Հասցէն. Գանօվսկայա փողոց, տուն № 25, գաւԹում։

Въ хорошемъ семействѣ въ Тифлисѣ, принимаютъ нахлѣбниковъ—учениковъ и подготовляютъ учениковъ и ученицъ низшихъ классовъ среднеучебныхъ заведеній къ переэкзаменовкамъ. Адресъ: Гановская, домъ № 25, во дворѣ.

8—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ 1 Іюня 1890 г. Типографія Канцеляріи Главнонач. Гражд. час. на Кавк., Лорисъ-Меликовск. ул. д. каз.